

Вплив температури культивування на вірулентність мікобактерій

О.А. Ткаченко, доктор ветеринарних наук

В.В. Глебенюк, аспірант

*Проведено дослідження з вивчення вірулентності мікобактерій, культивованих за підвищеної температури. Показано, що інкубація *M.bovis* за температури 41 °С знижує їх вірулентність. У тимчасово непатогенних мікобактерій, незалежно від температури культивування, для відновлення вірулентності потрібні 2–3 пасажі через організм морських свинок*

Температура культивування мікроорганізмів, впливаючи на метаболізм клітини, визначає потребу в поживних речовинах та хімічний склад бактерії [1]. У зв'язку з цим, важливим є дослідження біологічних властивостей *M.bovis* швидкорослих штамів, їх здатності утворювати колонії на живильних середовищах при інкубації за широких меж температури культивування та визначення лабільності вірулентності [2–4].

Попередньо відзначено [5], що мікобактерії бичачого виду швидкорослого штаму утворюють колонії як за традиційної, кімнатної, так і за підвищеної температури культивування. Тому метою роботи було вивчення вірулентності мікобактерій, культивованих за різних температур та здатності її відновлювати при пасажах через організм морських свинок.

Матеріали та методи. Для досліджень були використані *M.bovis* швидко- і повільнорослого епізоотичних штамів та культури швидкорослого штаму, пасажованої 60 разів через щільне живильне середовище, які одержані шляхом інкубації за різних температур (37–44 °С).

Для визначення вірулентності та сенсibiliзуючої здатності мікобактерій заражали двох морських свинок зависсю збудника (1 мг/см³ ізотонічного розчину) та досліджували ППД-туберкуліном для ссавців. З метою відновлення вірулентності в накопичених за різних температур *M.bovis* суспензію біоматеріалу (виготовлену зі шматочків селезінки, легень, лімфатичних вузлів, печінки) від етаназованих наприкінці досліду морських свинок вводили іншим тваринам. Оцінку специфічних туберкульозних змін у внутрішніх органах лабораторних тварин проводили за схемою М.С. Тріус [6].

Результати дослідження. Введення зависі *M.bovis*, культивованих за різних температур, швидко- та повільнорослого епізоотичних штамів морським свинкам супроводжувалося розвитком сенсibiliзації, яка виявилася ППД-туберкуліном для ссавців протягом досліду, за винятком 30-ої доби в однієї морської свинки (табл. 1).

У морської свинки № 1 першого пасажу через три тижні після зараження в ділянці інокуляції мікобактерій утворився набряк-бугорок щільної

консистенції розміром 2×2 см. У центрі набряку сформувалася виразка, з якої просочувався серозний ексудат. Після першої туберкулізації виразка почала загоюватись і до 90-ої доби зарубцювалася. В іншій свинки змін у ділянці інокуляції за часі мікроорганізмів не виявлено.

1. Вірулентність та сенсibiliзуюча здатність *M.bovis* епізоотичних штамів

Штам	Температура культивування мікобактерій, °С	Кількість пасажів через тварин	№ морської свинки	Алергічні дослідження, доба			Тривалість досліду, діб	Індекс ураження
				30	60	90		
Швидкорослий	37	1	1	+	+	+	90	0
			2	-	+	+	90	0
		2	7	+	-	-	50	21
			8	+	-	-	52	25
	44	1	5	+	+	+	90	0
			6	+	+	+	90	0
		2	9	+	+	+	90	17
			10	+	+	+	90	20
Повільнорослий	37	1	11	+	-	-	38	19
			12	+	-	-	42	21
	41	1	13	+	-	-	52	18
			14	+	-	-	56	20

На розтині тварин, заражених *M.bovis* швидкорослого штаму, макроскопічних патолого-анатомічних змін не знайдено. Цей факт свідчить про зниження вірулентності, яке відбулося за тривалого культивування мікобактерій (один рік) на живильному середовищі [7], що було проведено під час досліду з вивчення здатності збудника адаптуватися до умов культивування за різних температур.

У другому біологічному пасажі швидкорослого штаму всі піддослідні тварини реагували на введення ППД-туберкуліну для ссавців, проте в ділянці введення збудника виразки не було. Тварини № 7 та 8, яким вводили одну суспензію (зі свинок № 1 та 2), загинули на 50–52 добу, а тварини № 9 та 10, заражені іншою суспензією (зі свинок № 5 та 6), залишалися живими протягом досліду і були евтаназовані на 90 добу. Індекс ураження внутрішніх органів у свинок був 21–25 та 17–20 балів відповідно.

M.bovis повільнорослого епізоотичного штаму, культивовані за 37 °С, викликали загибель морських свинок на 38–42 добу, що на 10–18 діб раніше, ніж при культивуванні їх за 44 °С. Індекс ураження внутрішніх органів у дослідних тварин не відрізнявся і незалежав від температури культивування введених мікобактерій (становив 18–21 бал).

Мікобактерії, пасажовані 60 разів через живильне середовище "Нове" Мордовського та інкубовані в подальшому за різних температур, протягом біологічних досліджень викликали алергічні реакції на ППД-туберкулін (з 30-ої чи 60-ої доби) та частково поновлювали вірулентність у лабораторних

тварин третього пасажу (табл. 2). Як бачимо, мікобактерії, культивовані за 43 °С, тільки в однієї свинки викликали незначні зміни у внутрішніх органах, характерні для туберкульозу (індекс ураження 3 бали). Обидві свинки, заражені мікобактеріями, культованими за 44 °С, мали незначні ураження органів (індекс ураження 4–7 балів), тоді як за 37 °С – зміни були відсутні. Нерівнозначне відновлення вірулентності мікобактерій, інкубованих за різних температур, можна пояснити, на нашу думку, тривалістю персистенції (в загальному 270 діб) бактерій у макроорганізмі під час біологічних досліджень.

2. Вірулентність та сенсibiliзуюча здатність *M.bovis* швидкорослого штаму тривалопасажованої культури

Температура культивування мікобактерій, °С	Кількість пасажів через тварин	№ морської свинки	Алергічні дослідження, доба			Тривалість досліду, діб	Індекс ураження
			30	60	90		
37	1	15	–	+	+	90	0
		16	+	+	+	90	0
	2	23	–	–	+	90	0
		24	–	+	+	90	0
	3	29	–	–	+	90	0
		30	–	+	+	90	0
43	1	19	–	+	+	90	0
		20	+	+	+	90	0
	2	25	–	+	+	90	0
		26	–	+	+	90	0
	3	31	–	+	+	90	0
		32	–	+	+	90	3
44	1	21	–	+	+	90	0
		22	–	+	+	90	0
	2	27	–	+	+	90	0
		28	+	+	+	90	0
	3	33	–	+	+	90	4
		34	–	+	+	90	7

Висновки

1. Мікобактерії бичачого виду при культивуванні за підвищеної температури (41 °С) знижують вірулентність, що обумовлює загибель морських свинок у більш віддалені строки (на 10–18 діб пізніше). Індекс ураження внутрішніх органів не змінюється.

2. У мікобактерій, які втратили вірулентність, незалежно від температури інкубування (37–44 °С), спостерігається її відновлення через 2–3 прямі біологічні пасажі.

Бібліографія

1. Методы общей бактериологии: В 2 т./ Под ред. Ф. Герхардта и др.; Пер. с англ; Под ред. Е.Н. Кондратьевой, Л.В. Калакуцкого. – М.: Мир, 1983. – Т.1. – С. 175–178.

2. Вейсфейлер Ю.К. Биология и изменчивость микобактерий туберкулёза и атипичные микобактерии. – Будапешт: Изд-во АН Венгрии, 1975. – 336 с.

3. Зыков М.П. Микробиология туберкулёза. – Л.: Медицина, 1976. – 160 с.

4. *Петровская В.Г.* Проблема вирулентности бактерий (Химические, метаболические, экологические и генетические аспекты). – Л.: Медицина, 1967. – 264 с.

5. *Глебенюк В.В.* Особливості культивування *M.bovis* швидкорослого штаму за різних температур // Проблеми зооінженерії та ветеринарної медицини: Зб.наук.праць Харківської державної академії. – Харків, 2007. – Вип. 15(40), ч.2, т.1. – С. 53–57.

6. *Яценко Т.Н., Мечева И.С.* Руководство по лабораторным исследованиям при туберкулезе. – М.: Медицина, 1973. – 260 с.

7. *Бокун А.О.* Биологическая активность микобактерий туберкулеза в эпизоотическом инфекционном процессе // Проблемы туберкулеза. – 1989. – № 1. – С. 51–54.